

Venstres ektefødte barn

Taler

Olav Schefflo

Dato

6 mars 1922

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Trontale- og finansdebatt

- 1 Den ærede representant fra Stavanger, hr. Gjøstein, stod nylig paa denne plads og bedyret at han ikke var revolutionær, og at det var derfor han hadde forlatt det norske arbeiderparti. Han mindet litt om den mand som slog sig for sit bryst og takket Gud, fordi han ikke var som vi toldere og syndere. Nuvel, vi tilstaar at
- 5 vi er nogen arme toldere paa det punkt. Vort parti og den kommunistiske gruppe legger ikke skjul paa at vi er revolutionære. Men - alle snakker om at Jeppe drikker, men ingen snakker om h v o r f o r Jeppe drikker. Det er ikke nok bare at si at kommunisterne i Norge er revolutionære, man bør også undersøke hvorfor de er det. Og da har vi faat mange forklaringer. Ifølge høirepressen og
- 10 høires agitatorer skyldes det den ting, at endel personer i Norge, deriblandt jeg, er blit betalt for at optræde som revolutionær og for at opvigele den norske arbeiderklasse; vi har mottat russiske rubler og har solgt vor overbevisning. Det er den forklaring som hyppigst forekommer i høirepressen. Jeg skal ikke her indlate mig paa nogen polemik mot de beskyldninger. Jeg gidder ikke. Men jeg
- 15 skal forsøke at gi en rimelig forklaring til at det norske arbeiderparti, i motsætning til det svenske socialdemokrati, det danske o.s.v., i 1918 med stort flertal tok avstand fra hr. Gjøsteins reformistiske politik og sluttet sig til den revolutionære socialisme. Den forklaring er, at i motsætning til mange andre land har vi her i Norge revolutionære traditioner, som ikke ligger saa langt
- 20 tilbake i tiden. Vi behøver ikke at gaa længere tilbake end 40-50 aar; da gjennomgik Norge en krise, som var i sin natur og i sit væsen fuldstændig revolutionær. Dengang var det venstre som stod i spidsen. Naar man skal bedømme hvorvidt de politiske kampe i 80-aarene var revolutionære eller ikke, maa man ikke bare holde sig til de forslag som forelaa, til de saker som forelaa,
- 25 men man maa ogsaa undersøke hvordan kampen blev ført, med hvilke midler den blev ført, og da vil man se at venstre var nødt til at bruke revolutionære kampmidler. Og høire i den tid brukte akkurat de samme kampmidler mot

venstre, som de bruker mot os nu fordi venstre dengang var et revolutionært parti. Vi er desværre ikke istand til at bruke de midler nu, som venstre dengang brukte, vi er ikke kommet saa langt endnu, vi har ikke kunnet skape nogen skytterbevægelse; men vi vedkjender at vi gjerne vilde ha den, akkurat som venstre i 80-aarene. Venstre besmykket ikke dengang den bevægelse med at den skulde anvendes mot ytre fiender, de tilstod aapent at den bevaægelse de organiserte, skulde de bruke mot venstres motstandere inden landet. Derfor var det ganske berettiget i og for sig, naar høirepressen dengang sang op om at venstre var oprørske, revolutionært. Jeg har netop i disse dage skaffet mig den glæde at læse "Morgenbladet" for aarene 1883-84, og hvis vi ombytter navnene Sverdrup, Steen o.s.v. med navnene Tranmæl, Eugène Olaussen o.s.v. og ombytter ordet radikalisme med bolsjevisme, saa er det akkurat den samme visen dengang som den vi hører idag. Altsaa, den ting at vi saa nylig har gjennomlevet en revolutionær etappe, og at vi efterpaa hadde 1905, som ogsaa undergrov folkets respekt for den skrevne forfatning, det er det som er forklaringen til at vi i Norge har en bevægelse, som har sluttet sig til den tredje internationale. Det er ikke fordi Kyrre Grepp, Tranmæl, Krogh, Olaussen og jeg har været saa flinke til at faa arbeiderne over til os, de var likesaa flinke de andre, Buen og Gjøstein; men Buen og Gjøstein hadde ikke lært tilstrækkelig av venstres politikk. De er ikke venstres egtefødte barn, men det er vi. Og nu vil jeg gjerne at venstre, som saa nylig har været kalv, maa huske paa det nu, da det er blit ku.

Da dette storting traadte sammen var det noget av det første som blev gjort, at reglementets bestemmelse om præsidenkollegiet blev forandret. Det skedde angivelig fordi nu skulde alt arbeide her paa Stortinget gaa saa meget hurtigere, greiere og enklere end før. Vi husker at da forrige storting sluttet, kunde vi læse den ene rosende artikel efter den anden i høirepressen om, hvor let og praktisk det forrige storting hadde arbeidet, det hadde ikke knirket i nogen ting der, tiltrods for at vi hadde faat igjennem først ordningen med 9 præsidenter. Den ordningen med 9 præsidenter blev vel gjennomført for at Buen skulde bli præsident; man vilde paaskjønne Buen, og det sier jeg ikke noget om, han er en mand som fra et borgerlig synspunkt fortjener al mulig paaskjønnelse. Og det gik bra med Buen som præsident og med de 9 præsidenter, det gik rigtig fint, man hadde ingen bitre erfaringer. Men efter valget, da mot formodning kommunisterne fik 29 mand i Stortinget, da hadde høirepressen pludselig faat erfaring for at det var aldeles umulig at opretholde ordningen med 9 præsidenter. Saa kom der forslag om at begrænse tallet til 6, og ved den nye

ordning lykkedes det at holde os utenfor. Nu ja, det taaler vi, vi er vant til ganske anderledes grov behandling end dette, saa vi staar ikke her og kyter og klager
70 over det; jeg bare peker paa det. Jeg peker ogsaa paa det forsøk som hr. Ameln gjorde paa at holde os kommunister utenfor utenrikskomiteen. Han hadde ikke tillid til os, sa hr. Ameln. Nei ikke vi til hr. Ameln heller - slet ikke. Men det laa i hr. Amelns uttalelse og i den stemmegivning, som siden fandt sted - det var 30 mand som strøk os kommunister -- en insinuation om, at vi vilde sælge eller
75 misbruke de hemmeligheter, som vi her faar greie paa som stortingsmænd. Det har saavidt mig bekjendt endnu aldrig haandt, at nogen av vort parti - vi hadde 5-6 partifæller paa forrige storting ogsaa - har misbrukt de ting, som de er blit betrodd her som stortingsmænd. Og paa det omraade er jeg saa forsigtig, at jeg aldrig vilde ha holdt det foredrag, som høires fører nylig holdt nede i Vestfold
80 f.eks., hvor han bygget sit angrep paa utenriksministeren paa hemmelige dokumenter. Jeg vil ikke si, at han derved har skadet landet, men bare dette at en av Stortingets fremste mænd overhodet benytter oplysninger, som han har faat som hemmelige dokumenter, fører naturligvis ut paa skraaplanet. Det kan andre gjøre ogsaa, og hvor skal saa grænsen trækkes? Efter dette bør hr. Ameln ha
85 større mistillid til sin partifælle hr. Otto B. Halvorsen end til mig som medlem av utenrikskomiteen.

Det nuværende venstre har desværre glemt sin ærerike fortid. De snakker altfor lite om den. At høre ikke snakker om sin fortid, det kan jeg saa godt begripe;
90 men at ikke venstre snakker mere om sin straalende fortid, om dengang de var fremskridtspartiet, det synes jeg er rart. Men det er vel fordi, at hvis venstre følte sig i pakt med sin fortid, saa vilde det undlatt at gjøre mangt og meget som det har gjort i den senere tid. Vi saa det under storstreiken ifjor da hr. Otto B. Halvorsen var ministerchef, og da alle statens magtmidler blev mobilisert mot
95 arbeiderklassen. Da skedde det vitterlig under Gunnar Knudsens beskyttende haand. Officielt stod hr. Otto B. Halvorsen frem som den store redningsmand, men i virkeligheten var det Gunnar Knudsen, som holdt traadene i sin haand. Uten ham vilde høires regjering ikke ha kunnet gjøre stort. Naar høires presse boverende har spurt: Klarte ikke hr. Otto B. Halvorsen situationen? - så har
100 venstres presse svaret: Jo jo, men Gunnar Knudsen var med ham ogsaa. Og det var ganske sandt, som det ogsaa var sørgelig. Hr. Gunnar Knudsen stod for et par aar siden paa Voss og talte om regjeringens ret til at opretholde ro og orden i samfundet. Da sa Gunnar Knudsen noget, som er saa inderlig sandt, at jeg vil erklære mig enig i det. Han sa, at selvfølgeig har enhver regjering fuld ret,
105 moralsk, politisk og juridisk ret til at opretholde ro og orden i samfundet og i

den henseende at benytte baade politiet og militærvæsenet. Men, føiet han til - og det er det vigtigste - hvis en regjering skal bruke militærvæsenet mot urolige elementer i samfundet, da skal vedkommende regjering paa forhaand ha ført en slik politik, at den mod sandhet og god samvittighet kan si, at den har gjort alt mulig for at fjerne aarsaken til uroen i samfundet. Det burde ikke være nogen berettiget grund til uro, hvis en regjering skulde ha lov til at bruke vaaben mot en bestemt samfundsklasse. Og det er greit nok, at hvis en regjering har gjort alt hvad der staar i menneskelig magt for at skape retferdige vilkaar, for at utnytte rigdomskilderne i samfundet, og der d a kommer nogen og vil hindre produktionen og omsætningen, da er det selvfølgelig ikke bare regjeringens ret, men ogsaa dens pligt at slaa ned paa ulike elementer. Men var d e t stillingen ifjor under sjømandsstreiken, under storstreiken? Hadde den Halvorsenske regjering, da Gunnar Knudsen ilte den til hjelp, gjort alt hvad der stod i menneskelig magt for at hjelpe sjømændene mot rederne? Rederne gik til angrep og vilde slaa hyrerne ned til det halve, og det paa en tid da den norske valuta laa paa 30-40 pct. Det var et voldsomt angrep, et uhyggelig, uretfærdig angrep paa den norske sjømandsstand, som Norge just skulde skylde litt. Regjeringen gjorde ingenting for at beskytte sjømændene mot dette angrep - tvertimot, den mobiliserte samfundshjælpen og militærvæsenet og politiet for at beskytte kapitalistklassen. Jeg mener, at hvis Gunnar Knudsen vilde ha levet efter den forstandige tale han holdt paa Voss, saa hadde han ikke tillatt dette, men sagt til hr. Otto B. Halvorsen: Nei, unge mand, dette skal De ikke gjøre!

En aarsak til at vort parti er revolutionært, er, at selve samfundet befinner sig i en opløsningsproces. Vi har nu hørt de mest sakkyndige paa omraadet. Høires fører og de frisisindedes fører sier, at det hele staar og vakler, de vet ikke, hvordan det skal gaa dette. Vel, men naar samfundet vakler, da, vil nødvendigvis en del av befolkningen bli revolutionær. Og dette at samfundet vakler og or i opløsning, det merker vi paa så mange maater, ikke bare paa skatter og statsfinanser. Vi merker det paa landets retspleie f.eks. Det er et godt eksempel paa, at staten er i vaande det, at de folk som haandhæver lov og ret, begaar ting, som aabenbart er i strid med den almindelige retssans.

140 *

Jeg sluttet mit foredrag i formiddag med at si, at et av beviserne for at det nuværende samfund vakler, er den maate retten haandhæves paa i vort land. Vi snakker ofte om klassesdomme, og man forstaar da i regelen domme som

rammer representanter for arbeiderklassen. Men dette er ikke den eneste slags
klassedomme. Vi har ogsaa en del frifindelsesdomme som ofte kan være likesaa
meningsløse, likesaa overraskende, og som likesaa sterkt som de andre
klassedomme beviser at retspleien nu for tiden ikke er som den bor være. Det er
150 det betegnende at i alle disse frifindelsessaker er det konservative elementer som
frifindes. Jeg minder om da redaktør Diesen frifandtes i Aarrestadsaken. Alle
som har fulgt Aarrestad og ser uhildet paa den mand vil være klar over, at det er
ganske uriktig at beskyldte Aarrestad for at ha fremkommet med vitterlige løgne,
men Diesen blev frifundet. Jeg minder om Martensaffæren. Martens hadde
155 fremkommet med grove beskyldninger mot en bestemt gruppe i Stortinget,
forbudsgruppen, og sagt at den talte folk som, saa ofte de kunde, drak sig saa
fulde som svin. Hvis en venstremand eller en kommunist eller en
socialdemokrat hadde rettet en slik beskyldning mot høiregrupppen i
Stortinget, er jeg ganske sikker paa at Oslo lagmandsret vilde ha dømt
160 vedkommende til straf. Falkenberg som var overført svindel med recepter, blev
frifundet. Direktør Krefting som var overført at ha forfalsket granater og sat
menneskeliv i fare, blev frifundet av den samme Oslo lagmandsræt.
Utenriksminister Ræstad har bebudet rettergang mot redaktør Nils Vogt. Ogsaa
den sak skal i tilfælde behandles for Oslo lagmandsret. Jeg er derfor ganske
165 sikker paa at Vogt der blir frifundet. Hvis jeg kan tillate mig at gi den ærede
utenriksminister et godt råd, vil jeg si at han bør henlægge den sak. Ogsaa jeg
blev engang injuriert paa det groveste av en avis her i byen, og i øieblikkets vrede
skrev jeg at her blir det saksanlæg. Men ved nærmere eftertanke, og efterat ha
hørt partifellers raad, lot jeg det være, for jeg er ganske sikker paa at jeg hadde
170 ikke opnaadd min ret i Oslo lagmandsret. Samtidig med at høireredaktører og
høireagitatorer slik frifindes stadig væk, dømmes kommunister i massevis. Hr.
Sverre Krogh blev dømt i Bergen for et foredrag som nærmest handlet om
bolignøden. Bolignøden i Bergen er redselsfuld. Det var derfor hr. Amein i sin
tid blev overfaldt og fikk pryl paa gaten. Sammenhængen var følgende:
175 Sundhetsautoriteterne hadde forlangt at barakkerne paa Grønneviksøren skulde
fjernes fordi de var sundhetsfarlige; barn døde av at bo der. Men formandskapet
med hr. Amein i spidsen gjorde ingenting, og dette var en av grundene til at der
reiste sig et raseri mot hr. Ameln. Hr. Ameln blev jo paa sæt og vis straffet, men
hr. Krogh som hadde paataalt disse misforhold, blev ogsaa straffet. Alle disse
180 erfaringer som vi har høstet i den senere tid, har gjort at man maa spørre sig selv
om det ikke nu er i flugt med fremtidspolitik at ta juryen op til analyse og
revision. Det som engang var et gode, holder nu paa at vende sig til det onde.
Det som var ment at skulle være en folkedomstol er i mange byer blit en ren og

185 skjær klassesdomstol, ialfald i alle saker som har politisk indhold. Jeg for min del vil aldrig kunne betro min sak - hvis den var av politisk art - til en lagrette i Kristiania. Jeg skulde meget heller betro min sak til et kollegium av fagdommere, folk som dømmer ut fra fuldt personlig ansvar, som er utnævnt fordi de har dommeregenskaper, og som har en dommeraere' at vareta. Men alle
190 disse anonyme gaardbrukere og kolonialhandlere og den slags folk som sitter i retten og dømmer anonymt og ukontrollert, om dem vover jeg at paastaa at de i de fleste tilfælde, hvor det gjelder politiske saker, vil dømme ut fra classesyn.

Naar det kan være slik, naar vi kan opleve den slags ting, da har de øverste
195 myndigheter ogsaa sit ansvar. Og spesielt tror jeg høire, som jo vil være det parti som i første række haandhæver lov og ret og orden, har sit store ansvar. Den forrige regjering, hvor der var ikke mindre end 4 advokater, utfærdiget saaledes en kongelig resolution, som var i direkte strid med loven. Det viste sig, da saken kom for, Høiesteret, at Høiesteret enstemmig var av den opfatning, at den
200 kongelige resolution, som var utfærdiget av justisminister Halvorsen med bistand av herrerne Michelet, Klingenberg og Hagerup-Bull, var lovstridig. Derfor blev den avskaffet. Det var den kongelige resolution om indførsel av russisk litteratur. Som vi husker, faldt Gunnar Knudsens ministerium paa veimillionen, fordi hr. Otto B. Halvorsen og høire dengang satte sig som opgave
205 at haandhæve og kræve respekt for Stortingets vilje. Det var ikke saa meget om at gjøre for høire det kunde vi forstaa av hr. Otto B. Halvorsen - at faa bevilget denne millionen; men høire og høires fører vilde ikke finde sig i at statsminister Gunnar Knudsen skulde spille mester overfor Stortinget. Han forlangte at der skulde vises loyalitet overfor denne forsamling. Det den hadde besluttet, skulde
210 efterleves. Saa blev hr. Otto B. Halvorsen selv statsminister og justisminister, og da begyndte han selvfølgelig at undersøke hvad Stortinget hadde besluttet, og saa fandt han frem en lov som forbød indførsel av hester og smør og andre fettstoffer, indførsel av sykt kvæg "og andre varer", stod det. "Andre varer", hvad er det? Kvæg, hester og fettstoffer og andre varer? Jo, andre varer, det maa være
215 aviser, tenkte hr. Halvorsen, det maa være russisk litteratur. Og i henhold til de ord: "andre varer", utfærdiget han en resolution, som skulde forbyde os at faa russiske aviser og bøker. Nu, vi erklærte straks, at et slikt forbud bøiet vi os ikke for; selv om det hadde været vedtat i "lovlige" former av Stortinget, hadde vi allikevel ikke kunnet bøie os for det, og her kunde vi saa meget mindre bøie os,
220 som vi var klar over at regjeringen hadde git en lovstridig forordning. Denne resolution vakte saa meget mere forargelse indenfor arbeiderklassen, som den henger sammen med høires hele politik naar det gjelder arbeiderspørsmål og

kommunisme. Russiske arbeidere og russiske arbeiderførere blev enten negtet
225 pas, eller det var en masse bryderi med at faa dem ind, og dersom de ikke gik paa
dagen, eller de ikke optraadte absolut stille og pyntelig i alle henseender, blev de
jaget ut av landet. Samtidig var der aapne dører og porter for alskens
kontrarevolutionære russere som vilde hit; de blev endog mottat paa statens
bekostning. Og mens vore bøker og aviser blev standset, fik den konservative
230 presse lov til at offentliggjøre alskens løgnhistorier om det russiske spørsmål og
revolutionen. "Aftenposten", "Tidens Tegn" og "Morgenbladet" serverte og
serverer fremdeles saa at si hver dag en eller annen stor løgn om Rusland. Det
var tillatt og det tillates; men at indføre til Norge tryksaker som bringer
autentiske og faktiske opplysninger om Rusland, det skulde være forbudt og
235 gjøres straffbart. Nu, det var jo i den grad taapelig at det blev ophævet av
Høiesteret. Jeg vil spørre den nuværende regjering, om den ikke snart vil opta til
revision de pasbestemmelser som indførtes under krigen og efter den russiske
revolution og som er en panikforanstaltning. Jeg har læst i utenlandske aviser, at
endog i Frankrike er tanken oppe om at lette pasvilkaarene. Jeg synes det nu
240 kunde være paa tide at foreta en revision. Hvis man tror at det nuværende
samfund er holdbart og kan bestaa, skulde det ikke være nogen fare ved at slippe
folk av alle klasser ind i landet. Naar vi kommunister oprøres over disse
evindelige pasnegtelser, er det fordi vi mener, at arbeiderklassen ikke er en
leieboer i Norge, men at arbeiderklassen er en medeier i Norge. Den har
245 eiendomsret til landet den som de andre klasser, og kanskje mere end de, og da vil
den ha ret til at ta imot sine gjester og meningsfæller og kamerater den som alle
andre stænder. Det er et stort spørsmål for den norske arbeiderklasse, at
utlændinger som er enige i arbeiderklassens politik, faar lov til at komme hit,
likesaa visst som de som bekjemper arbeiderklassens politik.

250

Der har idag været talt om den sociale krise næsten som en naturkatastrofe. Hr.
Konow talte om en stormflod, som var skyllet over os under krigen, og som nu
igjen drog sig tilbake. Vi var ikke herre over det som nu skedde - det gjaldt bare
at følge med og spare ind og knappe av. Ja, det vilde være behagelig for
255 kapitalistklassen og for høire, om de kunde fremstille det som om krisen bare
skyldes skjæbnen eller overjordiske magter; men det er slet ikke tilfældet. Der er
et ansvar tilstede ogsaa i spørsmålet om krisen, og det er kapitalistklassen som
har ansvaret. Bestandig er det slik, at en krise har aarsaker som gjør det berettiget
at gjøre ansvar gjældende. Jeg skal nevne et eksempel som vil belyse hvad jeg her
260 mener. Nord-Norge lider ofte under krisen, det ligger efter og maa ofte hjælpes.
Det kræves bidrag paa alle mulige maater. Nord-Norge tar sig ofte ut som en

provins. Skyldes det at der er saa faa rigdomskilder i Nord-Norge? Nei, det har
baade gruber og store fiskerier, der er jordbruk og delvis ogsaa skogdrift. Skyldes
265 nøden deroppe den ting at arbeiderbefolkningen i Nord-Norge ikke kan
arbeide, er doven og ikke duer til at styre sit land? Nei, de er likesaa driftige og
flinke som her sørpaa og paa Vestlandet. Saken et, at aarsaken til at Nord-Norge
er blit som et underbruk, en husmandsplads i Norge, er den, at folket endnu
maa trækkes med følgerne av statens styre og stel i gamle dage, den tid da Bergen
270 var den eneste by, som hadde lov til at drive handel paa Nord-Norge. Det er
Bergens monopol paa Nord-Norges handel som er en av aarsakene til, at Nord-
Norge ligger tilbake i utviklingen. Den kapital som kunde været samlet i Nord-
Norge, gik til Bergen, og hvis ret var, saa skulde de bergenske kjøbmænd og
kapitalister og spekulanter bære broderparten av de byrder, som er nødvendig
275 for at Nord-Norge skal komme paa fote og komme paa høide med det øvrige
land.

Krisen i Norge nu kan føres direkte tilbake til den laanepolitik, som bankerne
førte under krigen og indtil den senere tid. Alle slags spekulanter kunde faa
280 bruke de penger som fandtes i landet, og gaa igang med alle slags taapelige
forretninger. Nu får vi svi. Vi har ingen kontrol hat med den kapital som
fandtes i Norge. Vi har hat nikkelaferen, Søndenfjelske bank, Agdesidens bank,
Finmarkens handelsbank, Norske Lloyd og mange andre mere og mind
skandaløse affærer. Der er de penger forsvundet, som kom ind i landet under
285 krigen. Under affæren Norske Lloyd kom der frem et forhold, som ialfald jeg
for min del indtil da hadde været ganske ubekjendt med. Norske Lloyd var
ingen almindelig spekulationsforretning; i spidsen for det foretagende stod saa
høit anseede mænd som hr. Gunnar Knudsen og professor Morgenstjerne -
professor Morgenstjerne, som endog saa or socialøkonom og kjendt som en
290 mere end almindelig moralsk og bra mand - men Norske Lloyd hadde allikevel
indført noget, som de kalder for "returprovision". Det er ret og slet bestikkelse.
"Returprovisionen" var ført op som en post paa utgiftssiden: Naar det kan staa
slik til med et tree, som vi skulde tro var grønt, hvordan or det saa med de tørre
trær? Naar man kan bruke penger til bestikkelser i en forretning som Norske
295 Lloyd, hvordan er saa tilstand blandt de firmaer, som ikke paa langt nær
fortjener at nyde en saadan anseelse som Norske Lloyd? Vort parti kræver, at
man saa langt fra nu skal slippe løs kapitalen ophæve alle de foranstaltninger,
som man har maattet indføre under krigen og krisen, at man tvertimot skal
indføre en stadig skarpere og skarpere kontroll med næringslivet og særlig med
300 bankvirksomheten. Og hvis ikke staten indfører denne kontrol, saa kan man

være sikker paa, at bankerne, privatkapitalen, vil, hvis de vokser sig sterkere og sterkere, forlange at øve kontrol overfor staten. Det er akkurat som Lenin sa for et par aar siden under den frygtelige flektyfusepidemien: Hvis ikke vi beseirer lusen, saa vil lusen beseire os. Staten kan si her: Hvis ikke vi kontrollerer bankerne og kapitalen, saa vil bankerne og kapitalen kontrollere os. Jeg staar ikke her og retter beskyldninger mot bankerne og kapitalen, som jeg ikke kan bevise. I "Tidsskrift for Bank og Finansvæsen" for december 1921 finder jeg i en artikel hvor der tydelig siges fra om dette spørsmåal. Det heter blandt andet: "Det vigtigste spørsmåal staar imidlertid igjen, nemlig bankernes stilling like overfor staten som laantager. Rent menneskelig talt har man i de senere aar mangen gang ikke kunde undlate at bli forbauset over den liberalitet, man kan gjerne si gemytlighet, med hvilken bankerne har stillet sig til statens disposition. Dette er saa meget mere forbausende, som staten baade som beskatter og som laantager har optraadt og fremdeles optræder med krav, som økonomisk eller finansielt kan betegnes som velbegrundede. Hvis man skal tale om mulige feil, bankerne har begaaet i de senere aar, saa er det intet omraade, hvor de har begaaet større feil, eller la os si større undlatelsessynder, end netop her. Som forvaltere av landets ledige kapital har bankerne, ialfald saaledes som forholdene har utviklet sig i vort land, endog større pligt likeoverfor staten end likeoverfor de private forretningsforbindelser til at se sin kunde paa fingrene. Ja det grund til at hævde, at bankerne likeoverfor kommunikationerne, men ogsaa likeoverfor statens skogskjøp, vandfaldsutbygning, dens optræden som handelsmand, skibsræder o.s.v. burde stille som ufravigelig princip: Ret til tilsyn og kontrol med midlernes anvendelse og forvaltning, overalt hvor staten direkte eller indirekte faar finansiell støtte. Overhode gjelder det likeoverfor staten som likeoverfor den private, at, hvor der er felles interesse, der maa der ogsaa være fælleskap i kontrol." Det var en gang venstre gik ut i politisk kamp under parolen, at al magt skulde samles i denne sal. Hvis venstre ikke vil svinge hele sin fortid, kan det hende, at den parole blir aktuell en gang til. Tendensen er nu den, at den egentlige magt skal ikke samles her i Stortinget eller ligge i henderne paa dem, som er valgt av folket; den skal ligge hos dem, som forvalter privatkapitalen, hos Centralbanken og Handelsbanken og de andre private institutioner. Og jeg gad vite jeg, om man ikke allerede har oplevet ting, som beviser, at de vil dette: Der gik rygter under Gunnar Knudsens ministerium om, at bankerne, for at yde et laan, stillet visse betingelser; det skulde ialfald ligne dem, og hvis de ikke allerede har gjort det, kan man være sikker paa, at dersom ikke staten griper ind overfor bankerne, vil bankerne føle sig tryggere og tryggere paa, at de kan gripe ind overfor staten.

Vi har begyndt denne stortingssamling med at indføre en indirekte skat, skatten paa chokolade. Vi kommunister stemte selvfølgelig imot denne skat, fordi vi mener, det er ikke sandt det, som hævdes fra høirehold specielt, at nu er
345 overklassen saa skattebetynget, at det er ganske umulig at faa mer der. Det er ikke mange dage, siden en av landets banker utdelte lønninger og tantiemer paa opimot 100 000 kroner til enkeltmænd.. Jeg skjønner ikke, hvorfor ikke staten kan gripe ind der og konfiskere en væsentlige del av den indtegt. Aa jo, sely om mange firmaer dratter, selv om mange har spekulert sig til fant paa aktiejobbing,
350 kan man være sikker paa, at der endnu findes mange store værdier paa enkeltmænds heender, som retterlig tilkommer staten, og det vilde være mere retfærdig, at staten tok disse midler i stedet for at plukke smaaørene ut av fattigfolks lommer. Og hvis staten ikke gjør det, vil den overhovedet ikke bli istand til at fylde sin sociale opgave. Alle erkjender, at staten har pligt paa sig nu
355 til for eksempel at avhjelpe bolignøden og igangsætte arbeide for at avhjelpe arbeidsløsheten. Men hvis det skal bli parolen, at man ikke yderligere skal beskatte de folk, som har de store indtægter og formuer, er det ganske umulig for den norske stat at fylde disse sociale opgaver. Jeg sa, at krisen har aarsaker, som gjør det berettiget at paalægge visse institutioner og klasser ansvar, og paa et
360 enkelt punkt er høire vistnok enig med mig i det; det er, naar det gjelder fiskerierne. Fiskerierne har det som bekjendt ikke særlig godt; de har ikke hat det godt i de senere aar og har det ikke rigtig godt nu heller. Og naar det gjælder fiskerierne, da siger høire, at jo, her kan vi finde ansvaret: miseren i fiskeribedriften skyldes ikke krigen og krisen bare; nei den skyldes
365 forbudspolitikken. Og for at kunne hjelpe fiskerne, driver høire nu sin agitation mot forbudet. Det er ikke for at fremme vinhandlernes interesser, de gjør det, eller for overhodet at skaffe brændevin og vin til landet; nei, naar høire nu er saa ivrig mot forbudet, er det udelukkende av hensyn til fiskerne! Det er rigtig rart, at ikke fiskerne i større utstrækning end tilfældet er, har meldt sig ind i høire.
370 Men det kommer vel av, at fiskerne har en mistanke om, at det ikke er saa alvorlig ment med denne velvilje likeoverfor fiskerne, og det har de al grund til at tvile paa. Vi har nemlig sat høire paa prøve, naar det gjælder fiskerne. Det var, da der skulde forhandles om en handelstraktat med Rusland. I 1920 var Litvinov her og tilbød den norske regjering at avslutte en handelstraktat med
375 Rusland, og han erklærte, at saa snart handelstraktaten var avsluttet, vilde han kjøpe norske varer, deriblandt i første række sild og fisk. Men høirepartiet og dets presse satte himmel og jord i bevægelse for, at de forhandlinger ikke skulde føre til noget resultat. Høirepressen førte en kampagne saa skammelig, at den er

380 uten sidestykke, tror jeg, i den norske presses historie. Og resultatet var ganske
rigtig, at der ikke blev nogen traktat mellem Norge og Rusland den gang. Nu
vet jeg godt, at høires fører vil si: Vi gjorde alt, hvad vi kunde for at faa en
traktat. Jo jo! Det er imidlertid merkelig, at høires regjering i denne ene sak mere
end i andre saker skulde være fuldstændig ute av kontakt med sin presse og sit
385 parti. For det er sikkert nok, at hele høires parti og presse gjorde alt, hvad de
kunde for at hindre, at en traktat kom istand. Hvis da høires regjering gjorde alt,
hvad den kunde for at faa traktaten, saa vil jeg si, at det er et merkelig
samarbeide mellem høires regjering høires parti. Jeg kan ialfald for min del ikke
være enig i, at høires regjering den gang gjorde alt, hvad den kunde, og hvis vort
390 parti hadde været representert i konstitutionskomiteen, vilde vi ha pekt paa, at
ministeriet Halvorsen slet ikke gjorde sin pligt under forhandlingerne med
Litvinov. Venstre den gang var med og strødde sand paa forhandlingerne -
venstres repræsentanter i konstitutionskomiteen gik sammen med hr. Ivarsson
og støttet ministeriet Halvorsen. Jeg tror ikke, dette blev gjort bare fordi
395 venstres repræsentanter i konstitutionskomiteen var saa begeistret over det, hr.
Halvorsen og hr. Michelet hadde gjort; men jeg tror det nærmest var, fordi disse
venstremænd ikke vilde angripe den norske regjering i dens forhold til den
fremmede stat. Og jeg vil si, det er en noksaa plausibel grund for en saadan
optræden. Det kan være betænkelig under visse omstændigheter at angripe en
400 regjering, mens den forhandler eller skal forhandle med en fremmed regjering,
saa i og for sig kan man jo si, at venstres repræsentanter i konstitutionskomiteen
fortjener paa en viss maate anerkjendelse for sin optræden. Men de har faat skam
til tak. Nu naar venstres regjering forhandler med Spanien, har ikke høire lagt
stort baand paa sig overfor regjeringen. Nuvel - det er ikke nødvendig at komme
405 ind paa traktatforhandlingerne med Spanien, de er blit behandlet for lukkede
dare, og høires fører har heller ikke i dag talt videre om dem; men deri at det nu
er taust om traktatforhandlingerne med Spanien, ligger naturligvis en indirekte
erkjendelse av, at det er farlig at drive den trafik, som høire har drevet før,
nemlig i tide og utide at angripe regjeringen under dens forhandlinger med
410 Spanien. For hvis disse angrep var til fordel for landet, burde naturligvis høire ha
fortsat angrepene nu under denne debat.

For vort parti staar det som en aldeles nødvendig ting at svække høires
indflydelse i norsk politik saa godt som det er mulig for os. Vi har intet godt at
415 vente fra høire, som er et parti som vi betragter som en haandtlanger, en villig
tjener for vor farligste motstander, de store kapitalister og store banker.

Hvad trontalen angaar og regjeringens erklæring, saa gir ikke de for vort parti
420 nogen særlig grund til uttalelse. Trontalen er, som det før er bemærket, temmelig
indholdsløs, og regjeringens erklæring kan ogsaa passere uten nogen bemerkning
fra vor side. Det er greit at i de politiske forhold vi nu lever under, og som vi
kommer til at leve under længe med en masse partier - det er ikke bare to partier,
som slaas om magten men en række partier som til forskjellige tider staar paa
425 forskjellige fronter - kan man ikke bruke den gamle læresætning om, at
regjeringen til enhver tid skal ha, en kompakt majoritet bak sig. Det er ganske
umulig nu at finde en regjering, som har en kompakt majoritet bak sig; høire vil
ikke kunne skape for øieblikket et flertal i denne sal. Men en regjering maa
landet ha, og da kan jeg ikke skjønne, at det kan være nogen fordel at faa høire,
430 det er ikke den mindste fordel for det norske folk ved at faa en høireregjering.
Jeg skal faa lov til at fremlegge følgende erklæring og forslag paa min gruppes
vegne.

Den kommunistiske stortingsgruppe vil, i nært samarbeide med Det norske
435 arbeiderparti, søke at fremme det arbeidende folks interesser og en social
nyordning som er grundlagt paa det arbeidende folks herredømme. Men,
gruppen erkjender, at for at dens arbeide skal kunne svare til sin hensigt, maa
den kunne støtte sig til en velorganisert, handlekraftig og enig arbeiderklasse,
som fører en uforsonlig kamp mot pengemagten.

440 Under henvisning til ovenstående vil Stortingets kommunistiske gruppe
fremsætte følgende forslag: Stortinget uttaler: Den voksende økonomiske krise
som er en følge av verdenskrigen og det kapitalistiske vanstyre, har skapt stor
arbeidsløshet og nød blandt den arbeidende befolkning i industrien, jordbruket,
445 skogsbruket og fiskeriene. Næringslivet beherskes av spekulanter, som under det
raadende anarki prisgir landets og folkets interesser. Det er en opgave for
statsmaktene at motarbeide dette anarki ved at utnytte landets samlede kapital
og krediteverne til at holde det samfunnsnyttige arbeidsliv oppe og ved at øve en
effektiv kontrol med det private næringsliv. Kravet om moratorium for
450 vanskelig stillede arbeiderbønder, smaabrukere og fiskere maa imøtekommes.
For at staten skal kunne bli istand til at løse sine sociale opgaver, hvoriblandt i
første række kommer avhjælp av arbeidsløsheten, fremme av samfunsmæssig
boligbygning og anden offentlig arbeidsdrift, gjennomførelse av
alderdomspension m.v. er det nødvendig at alle unødvendige og uproduktive
455 utgifter, først og fremst militærutgiftene, sløifes, og at der indføres en sterk
progressiv skat paa alle store formuer og inntægter.

Kilde

Stortingstidende 1922, s. 363-371.

460

Emneoversikt

Innenriks, Innlegg, Kommunisme, Utenrikspolitikk

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/venstres-ektefodte-barn>

465

470

475

480

485

490

495